

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

2.1 Kyrkomiljön

Bro kyrka ligger lantligt intill landsvägen som leder till Bro samhälle. På avstånd ser man Bro nuvarande centrum och järnvägen som skiljer den moderna och den äldre miljön åt. Före järnvägens tillkomst utgjorde den medeltida sockenkyrkan och Bro gård, Brobygdens centrum, och under förhistorisk tid låg här sannolikt en kungsgård. Bro gård sätter till stora delar sin prägel på odlingslandskapet, och till gården leder två välbevarade alléer. Bro gårds huvudbyggnad uppfördes år 1888 av arkitekten Herman Holmgren. De fyra flygelbyggnaderna härstammar från 1700-talet.

Sydväst om kyrkan ligger Husby, som sannolikt var kungsgård under sen järnålder och tidig medeltid. Husby utvecklades till en mycket stor by under medeltiden, med ett flertal gårdar och tillhörande torp. Husby avfolkades successivt under 1700- och 1800-talet och idag finns endast lämningar i form av husgrunder i området.

Längs den väg som passerar kyrkan står en runsten, som allmänt kallas Assursstenen, eftersom den är rest till Assurs minne. Det var hans hustru, Ginnlög som lät resa stenen, och hon lät även bygga den bro, som sannolikt gett namn åt socknen. Runristningen, som är daterad till 1000-talet, stod troligtvis tidigare vid bron. Den omtalade Assur är troligen gravlagd i en hög strax bortom kyrkan.

Sydväst om kyrkogården ligger, under senare tid, uppförda förvaltningsbyggnader med bl.a. personalbyggnad, garage och verkstadsbyggnad. Nordväst om kyrkan, på andra sidan vägen, ligger den gamla kyrkstugan. Ett stycke väster om denna står klockstapeln.

Bro kyrka ligger idag inom Riksintresse för kulturmiljövården.

2.2 Kyrkan

Bro kyrka har idag salkyrkans plan med en tillbyggd sakristia i öster och entré i väster. Mot söder ligger vapenhuset. Bro kyrka är uppförd av gråsten, förutom sakristian som är uppförd av slätputsat tegel. Den medeltida kyrkan var ursprungligen oputsad, men är sedan 1700-talets mitt försedd med utvändig rappning. Det brutna taket, som fick sin nuvarande form 1774-1776, är täckt med spån.

Kyrkans äldsta delar härrör från 1100-talet och utgör den romanska kyrkans långhus. Under 1300-talet revs det äldre koret och kyrkan förlängdes österut till en rektangulär salkyrka, med ett kor som hade samma bredd som långhuset och med en sakristia i norr. Under 1400-talet förlängdes kyrkan med en travé åt väster och ett vapenhus kom till i söder.

Den nuvarande sakristian uppfördes 1778-80. Samtidigt revs den medeltida sakristian. Under 1700-talet upphöggs den norra långväggens fönster, och äldre fönster på sydsidan samt befintliga fönster åt väster förstörades. Under 1770-talet tillkom entrén i väster, som dock har breddats under 1900-talets början.

Invändigt täcks kyrkorummet av medeltida valv. Det åttadelade kryssvalvet i kyrkans västra travé byggdes samtidigt med murarna, d.v.s. under 1400-talets senare del. Långhusets övriga valv uppfördes även de under 1400-talets senare del.

Långhuset är inrett med slutna bänkkvarter, på vardera sidan om mittgången. Bänkarnas gavlar härrör från omkring 1650 och är dekorerade med pilastrar, arkader och ornament, samtliga utförda i plattskärningsteknik. Bänkarna försågs med ryggstycken och bokbräden under 1770-talet. Den nuvarande färgbehandlingen med mörkbetsad furu tillkom i samband med restaureringen 1914.

Även predikstolen tillkom omkring 1650. Predikstolen består av korg, ljudtak, trappa och dörr, är tillverkad av furu, men har skulpturer av ek. Korgens sidor är dekorerade med arkadfält där skulpturer placerats, föreställande Kristus och tre av evangelisterna.

I koret står ett medeltida altarbord av sten och där ovan hänger det medeltida altarskåpet. Altarskåpet tillverkades omkring 1520 och är ett nederländskt arbete av den flamländske bildsnidaren Jan Borman i Bryssel. De flesta scenerna är hämtade från Kristi lidandes historia och grupperas kring en framställning av korsfästelsen.

Dopfunten, som är tillverkad i Mälardals-sandsten, är troligen tillverkad i Mälardalen i slutet av 1100-talet. Dopfunten är tillverkad i två stycken, cuppa och fot. Cuppan dekorerats av bl.a. fabeldjur, evangelistsymboler och rosettornament, medan foten pryds av fem ansiktsmasker samt bladornament.

Kyrkans läktare byggdes år 1777. Läktarbarriären var vit från början men fick sitt nuvarande utseende i samband med restaureringen 1914. Orgelfasaden tillverkades 1857 och är dekorerad med förgyllda lister och ornament. Nuvarande orgelverk härrör från 1960-talet.

2.3 Kyrkogården

Kyrkan omramas av kyrkogårdens äldsta del, som under 1770-80-talet utvidgats åt söder och åt väster under 1880-talet. Den i väster tillkomna delen markeras av äldre träd, som då planterades på kyrkogårdens mitt. Kyrkans träd härrör, förutom från 1880-talet, även från en stor plantering som företogs kring 1700-talets mitt. Kyrkogårdens bogårdsmur omlades helt i samband med kyrkogårdsutvidgningen 1779-80. Bogårdsmuren reparerades även under 1840-talet.

Under 1970-talet utvidgades kyrkogården ytterligare och i dag finns en anlagd minneslund på en kulle, norr om kyrkan. Samtliga gravvårdar är utförda i sten, och de flesta relativt enkla, utan stenramar.

Tidigare var kyrkogårdsentrén försedd med stigluckor, men är sedan 1800-talets mitt försedd med grindstolpar och järngrindar. Fram till kyrkan och gravkvarteren leder grusade gångar. Ytan närmast kyrkoporten är dock belagd med gatsten.

2.4 Klockstapeln

Klockstapeln uppfördes 1731 och hade ursprungligen en öppen konstruktion, förutom den övre delen, den s.k. ”klockstapelskorgen” som var brädfodrad. Stapeln brädfodrades under 1880-talet. Uptill avslutas stapeln av en spåntäckt och karnissvängd huv, och kröns av en vindflöjel. Stapeln är idag svarttjärad.

2.5 Gravkor

I kyrkogårdens sydvästra hörn finns ett gravkor, uppfört för greven Erik Josias Filip Sparre, år 1886. Gravkoret ritades av arkitekt Herman Holmgren, samma arkitekt som ritade Brogård. Byggnaden är uppförd i en för tiden typisk eklektisk stil, där de olika historiska stilarna är rikt blandade. Byggnaden är uppförd av tegel och puts med kvaderimitation, avfärgad i vit kulör. Fasaderna är även försedda med stuckdekorationer. Taket är täckt med svartmålad plåt.

2.6 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Bro sockenkyrka är, tillsammans med Håtuna kyrka, en av kommunens äldsta stenkyrkor. Bro kyrka karaktäriseras idag av den medeltida stommen, samt av de om- och tillbyggnader som genomfördes under 1700-talet. Vid denna tid fick kyrkans tak sin nuvarande form och sakristian kom till, samtidigt bröts ett antal fönster upp, och äldre öppningar förstörades till nuvarande utseende.

Interiört karaktäriseras kyrkan av salkyrkans öppna plan och de medeltida valven och väggarna, som idag är sparsamt dekorerade och ger en sträng prägel till kyrkorummet. Detta förstärks av långhusets lätt nedåtsluttande stengolv, som ger en särskild upplevelse när man närmar sig koret. I kontrast till de nakna valven och väggarna står kyrkans värdefulla och rikt utsmyckade inredning och inventarier. Hit hör bl.a. altarskåpet och dopfunten, liksom läktare, predikstol och bänkkvarter. De slutna bänkkvarteren ger kyrkorummet en tydlig struktur och är en tydlig markör var långhuset slutar och koret tar vid. Även predikstolen markerar korets början och harmonierar med bänkkvarteren, både tidsmässigt och med avseende på karaktären.

Kyrkogården omges av ett öppet kulturlandskap och omsluts av bogårdsmuren. Gravkoret manifesterar Bro gårds betydelse för bygden och är även intressant ur ett arkitekturhistoriskt perspektiv.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- Kyrkans medeltida murar och valv har ett byggnadshistoriskt värde.
- De slutna bänkarna från 1600-talet. Bevarade bänkar från denna tid är mycket sällsynt, och bänkarna i Bro kyrka är dessutom mycket kvalitativa med de rikt skurna sidostyckena.
- Bänkarna ger struktur åt långhuset och utgör den enda synliga gränsen mellan långhus och kor.
- Det medeltida altarskåpet är ett mycket högkvalitativt arbete och har stort konsthistoriskt värde.
- Den medeltida dopfontens ansevärd ålder och rika dekor, och har ett konsthistoriskt värde.
- Predikstolen är utförd i mycket hög kvalitet och har konsthistoriskt värde. Predikstolen är även betydelsefull för kyrkans karaktär.

- Bogårdsmuren och de äldre trädplanteringarna har ett miljöskapande värde för kyrkogården.
- Gravkoret är uppfört i en eklektisk och tidstypisk stil, vilket har ett arkitekturhistoriskt värde.

2.7 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Handläggarkivet, Länsstyrelsen i Stockholms län

Handläggarkivet, Stockholms läns museum

Lundgren, Bo, Bro kyrka, *Upplands kyrkor VII*, Uppsala 1960

Prenzlau-Enander, Gabriele, *Upplands-Bro*, Kulturhistoriska miljöer, Uddevalla 1991

Tuulse, Armin, *Sveriges kyrkor*, Stockholm 1956